

2011 | NANSEN
AMUNDSEN

Roald Amundsen

1872–1928

Seier venter den, som har alt i orden – held kalder man det. Nederlag er en absolutt følge for den, som har forsømt at ta de nødvendige forholdsregler i tide – uheld kaldes det.

Roald Amundsen ble født i Borge ved Sarpsborg. Han begynte å studere medisin, men avbrøt studiene i 1893 og mønstret på ishavsskuta *Magdalena* våren 1894. Hans første store polarferd var som styrmann på Adrien de Gerlache's belgiske Antarktiskepedisjon i 1897–99.

Nordvestpassasjen

Sommeren 1903 seilte Amundsen vestover med *Gjøa*. Målet var å bli det første skipet gjennom Nordvestpassasjen, den sagnomsuste nordlige sjøruten som hadde vært et mål for sjofartsnasjoner i 400 år. Amundsen hadde også et vitenskapelig program. Han ville utforske og lokalisere den magnetiske nordpol. Ekspedisjonen hadde et 23-måneders opphold i Gjøahavn på King William Island i Canada. Her studerte Amundsen inuittenenes leveste, og samlet inn et stort etnografisk materiale. Våren 1905 dro *Gjøa* videre og kom gjennom passasjen i august 1906.

Nordpolekspedisjon blir sørpolekspedisjon

Amundsens neste stor mål var en vitenskapelig utforskning av Polhavet med polarskuta *Fram*, men da både Frederick A. Cook og Robert E. Peary hevdet å ha nådd polpunktet i henholdsvis 1908 og 1909, endret Amundsen i all hemmelighet sine planer. På Madeira røpte han at nordpolekspedisjonen først skulle via Sørpolen. Det ble et kappløp med Robert E. Scott om hvem som skulle bli første mann på verdens sørligste punkt. Amundsen nådde Sørpolen 14. des. 1911, fem uker før Scott, som omkom på returen.

Maudekspedisjonen og vitenskapelig arbeid

I 1918 satte Amundsen endelig kurs for Nordpolen med polarskuta *Maud*. Ekspedisjonen ble utrustet med apparater for oseanografisk, meteorologisk og jordmagnetisk forskning og var den største og best utrustede geofysiske polarekspedisjon til da. Ekspedisjonen nådde ikke sitt geografiske mål, Nordpolen, men de geofysiske data som ble samlet og bearbeidet, først og fremst av Harald U. Sverdrup, gjorde Maud-ekspedisjonen til en av de viktigste forskningsferder i Arktis gjennom tidene.

Luftpionér

Amundsen mente framtida til utforskning av det ukjente Arktis lå i lufta. 21. mai 1925 fløy han og den amerikanske millionærssonen Lincoln Ellsworth nordover fra Ny-Ålesund på Svalbard med to Dornier Wal flybåter, *N 24* og *N 25*. De landet i ei råk på 87°44' N. Ett av flyene ble skadet og isen lukket igjen råken. De brukte tre uker på å lage en 500 meter lang rullebane for å kunne lette og fly tilbake til Svalbard.

I mai 1926 fløy Amundsen, sammen med Umberto Nobile og Ellsworth, luftskipet *Norge* fra Svalbard til Alaska. Luftskipet var konstruert av Nobile, som var ingeniør i det italienske flyvåpen. Ekspedisjonen nådde Nordpolen etter 16 timer og landet ved Teller i Alaska 14. mai, etter 72 timer i lufta. Ekspedisjonen kunne slå fast at det ikke fantes land i det til da ukjente området av Polhavet. Den siste store uoppdagede området på verdenskartet var kartlagt.

Kritikk og ulykke

I Amundsens siste år fikk han, tross triumfene, kritikk som falt ham tungt for brystet. Han var i store finansielle vanskeligheter etter å ha satset alt han eide på ekspedisjonene. Da Nobiles luftskipsekspedisjon med *Italia* forulykket nord for Svalbard, meldte Amundsen seg straks til å delta i søk. 18. juni 1928 dro han med det franske sjøflyet *Latham* fra Tromsø. Tre timer senere hørtes de siste signaler fra flyet. Alle seks om bord omkom.

Etter sin død ble Amundsen hyllet som en helt, og den 14. desember 1928 kl 12.00, samme dato som han hadde nådd Sørpolen i 1911, ble Amundsen hedret med to minutters stillhet mens kirkeklokkene ringte over hele landet.

Roald Amundsens ekspedisjoner har hatt stor betydning for den vitenskapelige utforskning av polarområdene. Amundsen var i sin samtid både beundret og omstridt. Også etter sin død har den suksessfulle polfareren ofte vært gjenstand for diskusjon, men han har utvilsomt spilt en viktig rolle i norsk selvforståelse og identitetsbygging.

